

Politička odgovornost kršćana*

Ljiljana Matković-Vlašić
mvlasic@mef.hr

Svjesna sam težine svojeg zadatka. Problem je odakle početi. Vrijeme je uvijek ograničeno. Kad se upuštamo u govor o politici, morali bismo učiniti sintezu mnogih znanosti: filozofije, teologije, sociologije, antropologije, ekonomije... Trebalo bi početi i s raznim definicijama. Ne znam kamo bi me sve to dovelo, a trebalo bi govoriti o današnjoj situaciji u Hrvatskoj koja nam je doduše svima dobro poznata. Zašto mene osobno politika toliko zanima da sam se prije petnaestak godina angažirala u Alijansi za treću Hrvatsku, u stranki koja se vrlo brzo raspala? Pratim politička zbivanja s istom strašću s kojom neki gledaju saponice ili nogometne utakmice. Zašto? Na sva ova pitanja odgovor je vrlo jednostavan: politika kao umijeće upravljanja državom, a to znači nacionalnom i društvenom zajednicom, određuje život našeg naroda, kao i svih ostalih naroda, a zato i naše pojedinačne sudbine. Zar nam svima to ne bi trebalo biti itekako važno?

Za 21. stoljeće navodno je Andre Malraux rekao da će biti duhovno ili ga neće biti, a njemačkom književniku Heinrichu Böllu pripisuje se uzdah: »Pa što radi više od milijarde kršćana u svijetu da svijet tako izgleda?« Nije više važno tko je prvi tako nešto izrekao, jer tako danas misle i govore mnogi ljudi. U svakom slučaju politika je jako važna djelatnost i nije čudno da je zaokupljala najveće umove još iz doba antike. Samo spomenimo Platona i Aristotela. Ne treba, dakako, zaboraviti sv. Augustina i sv. Tomu Akvinca.

Čudi me činjenica da je za običan zanat, npr. postolara i vodoinstalatera, potrebna edukacija i majstorski ispit, a za zvanje ministra ili bilo kojeg političara nije nužna nikakva posebna naobrazba. Dovoljno je biti član neke velike stranke i vješto govoriti što ugodnijim glasom. Dakle, dopušten je diletantizam, pa što se onda čudimo situaciji u kojoj jesmo? Ja bih dodala da je za dobro vođenje politike uz veliko znanje potreban i talent, koji rijetki imaju, velika zauzetost

* U okviru susreta naslovljenih kao Dijalog o suvremenim i vječnim pitanjima, kao jednog od pothvata Kršćanskoga akademskog kruga, mr. sc. Ljiljana Matković-Vlašić održala je 6. lipnja 2013. u Zagrebu, Praška 6, svoje uvodno predavanje pod navedenim naslovom, nakon čega je uslijedila rasprava.

za opće dobro, zaborav samoga sebe, osjećaj za pravednost, slušanje mudrijih od sebe, velika ljubav prema ljudima i svemu što je Bog stvorio, a na kraju i hrabrost. Reklo bi se odmah: E, pa to je kao stvoreno upravo za kršćane! A gdje su oni? Francuski su biskupi jednom prilikom naglasili da je politika sveta dužnost kršćana. Papa Pavao VI., koji je dovršio Drugi vatikanski koncil, u svojem otvorenom pismu kardinalu Mauriceu Royi, na koje ću se još osvrnuti, naglasio je Janusovo lice države, odnosno politike, tj. da su tu uvijek prisutni sukobi različitih interesa i mogućnosti, te privilegija jednih i iskorištavanja drugih, pa zato kršćani zaziru od takvih više-manje prljavih stvari. Ima pravo, ali možemo dodati: Što smo učinili da ne bude tako?

Vratit ću se Drugom vatikanskom koncilu koji je u svojem Dekretu o apostolatu laika jasno artikulirao službeni stav Crkve u vezi političkog angažmana kršćana. Ali upravo se zato o tom dekretu kod nas nije mnogo govorilo, čak i nije bio brzo preveden kao ostali koncilski dokumenti. Zašto? Zato jer krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća nikakve posebne organizacije laika nisu bile moguće. U tom slučaju odmah bi nas se proglasilo rušiteljima tadašnjeg državnog uređenja koje je bilo jednopartijsko i temeljeno na ateističkoj ideologiji. Čak je i neki javni društveni život vjernicima bio uglavnom nedostupan. Sjećam se da sam se čudila kad sam vidjela u crkvi, u Palmotićevoj, čuvenog profesora njemačkog jezika s Filozofskog fakulteta Zdenka Škrebca! Budući da sam sudjelovala u koncilskoj obnovi Katoličke crkve, bavila sam se ulogom laika u Crkvi, duhovnošću laika, pozivom sviju na svetost, ali ne na političku djelatnost, jer bih u tom slučaju vjerojatno završila u zatvoru.

Držim da je važno spomenuti pismo našeg najvećeg koncilskog teologa Tomislava Šagi Bunića biskupu Arneriću 1967. godine, koje je Kršćanska sadašnjost objavila, dopuštenjem autora, kao otvoreno pismo u biltenu *Svjedočenja* (36/1970.) pod naslovom: *Apostolat laika je rad, a ne organizaciona struktura*. Pismo ima sedam gusto pisanih stranica. Nešto ću doslovce, uz stanovita kraćenja, citirati:

»Moramo priznati postojeću realnost i ići za tim da ostvarimo nešto što je ostvarivo ... Pokušati nešto što bi nas odvelo u stanje prije rata (*misli se Drugoga svjetskoga rata*), kao da se nije dogodio u Crkvi Koncil, bio bi luksuz koji naša Crkva sebi ne bi smjela priuštiti i koji bi mogao značiti samoubojstvo katoličke vjere u Hrvatskoj...«

Dalje Šagi naglašava da treba isključiti bilo kakvu mogućnost politizacije katolicizma u smislu predratnog klerikalizma i katoličkog nacionalizma:

»Identificiranje hrvatstva i katolicizma stvar je prošlosti i to se više danas ne smije pojaviti pod firmom apostolata laika.«

Pater Šagi dalje kaže da uopće ne dolazi u obzir stvaranje katoličkih organizacija, nego naglašava individualni apostolat i postojeću organiziranost Crkve kao što su župe, te stvaranje prijateljskih grupa oko časopisa kao što su bili

Svesci (Zagreb), *Duh zajedništva* (Dubrava u Zagrebu), *Crkva u svijetu* (Split), *Božji narod* (Varaždin), *Kairos* (Samobor). Citirat ću još nešto što mi se čini posebno važno:

»Nove generacije neće trpjeti nikakve diktature, nikakvo kočenje inicijativa, nikakvo zauzdavanje od strane neke uske grupe. U ovoj zemlji ima dosta ljudi koji znaju što je Koncil, bar u temeljnim crtama i ti se više nikada neće dati upregnuti u neke diktatorske načine vođenja za ruku. (...) Svako monopoliziranje vodstva i svako diktiranje odozgo značilo bi smrt za apostolat laika. (...) Crkva mora postati domovina slobode, atmosfera za rascvat slobodnih, jakih i otvorenih osoba, ne mjesto za uniformiranje duša i tjelesa, kočenje inicijativa i vrelšte vječnih sukobljavanja oko besmislenih personalnih pitanja.«

Ovo što je Šagi rekao za Crkvu, svakako vrijedi i za državu. No, danas, nakon toliko godina, može se postaviti pitanje zašto mi katolici ne bismo imali pravo na političke ciljeve? Zašto se Crkva ne bi smjela oslanjati i na izvanreligijske oslonce? (Ne znam zapravo što je Šagi točno mislio pod izvanreligijskim osloncima, ali pretpostavljam da je imao u vidu sve što bi moglo ugroziti tadašnji relativno uski prostor slobode.)

Usljed procesa globalizacije, mnoge su granice naprosto nestale. Meni su riječi pape Franje što ih je izrekao u Rimu pred laičkim organizacijama i pokretima, koji su 18. i 19. svibnja ove godine hodočastili u Rim, vrlo slične riječima koje je izrekla kći Che Guevare Adelaida Guevara nedavno ovdje u Zagrebu. Usuđujem se to povezati. Papa Franjo je naglasio skandal siromaštva u svijetu, čak je rekao da je za banke tragedija ako im se malo smanji profit, a to što ljudi umiru od gladi nije ih briga. A Che Guevarina kći, liječnica i humanitarka, javno se upitala zašto danas dijete mora umrijeti samo zato jer nema novaca; zašto školstvo i zdravstvo nije besplatno u razvijenim zemljama, kad je to moguće u jednoj siromašnoj Kubi. Papa Franjo kaže da je današnja kriza zapravo kriza čovjeka i da se Crkva mora otvoriti. Od zatvorene Crkve nemamo ništa. Jednom riječju on poziva na angažman, a angažman dakako, uključuje i politiku.

U današnjoj demokraciji u Hrvatskoj meni se čini da smo ipak getoizirani. Prostor slobode daleko je veći od onoga iz Šagijeva pisma, ali mnogi shvaćaju crkvene ustanove i svoje laičke skupine i organizacije kao rame za plakanje, mjesta za ugodno raspravljanje o teološkim pitanjima. Jesmo li digli svoj glas kad se ljude izbacivalo na cestu iz njihovih domova? Jesmo li se pridružili zahtjevima nepravedno otpuštenih radnika i seljaka koji traže svoja prava, jesmo li nudili kakva politička rješenja, jesmo li postavljali prava društvena pitanja, npr. zašto nakon krvavog rata za nezavisnost i suverenitet ulazimo u novu asocijaciju, makar ona uopće ne funkcionira kako bi trebala, zašto pojma nemamo o onome što se deset godine pregovaralo iza leđa javnosti. Zašto toliki dućani diljem Zagreba, koji su desetljećima funkcionirali, zjape prazni i zapušteni, zašto se veselimo odlasku naših mozgova u strane zemlje...? Ja se ničem od ovoga ne veselim. Sve me to deprimira. Naravno, ne morate se sa mnom složiti. Ne

bih željela nikome kvariti veselje. No, opasno je postavljati pitanja. Danas se na najobičnija i najlogičnija pitanja ne mogu dobiti odgovori.

Spomenut ću još jedno otvoreno pismo, koje sam spomenula na početku ovog izlaganja, a o kojem se kod nas nije govorilo ni 1971. kad je napisano, a ne primjećujem ni da se ikada poslije govorilo. Imam ga na francuskom jeziku pod naslovom: *Politička odgovornost kršćana*. Pitala sam u Kršćanskoj sadašnjosti je li ikada kod nas prevedeno. Dobila sam odgovor da nije. Napisao ga je papa Pavao VI. kardinalu Mauriceu Royi, koji je tada bio na čelu papinske komisije *Justitia et pax* i Vijeća za apostolat laika. Papa ga je napisao u povodu osamdesete godišnjice čuvene socijalne enciklike Lava XIII. *Rerum novarum*. I kod nas se godišnjice te enciklike ne zaboravljaju. Pavao VI. poslužio se pismom, a ne enciklikom, što govori o urgentnosti teme, o njegovoj osobnoj zauzetosti, pa i, možemo reći, zabrinutosti za budućnost. Za encikliku bi utrošio vremena, konzultirajući se s raznim biskupskim konferencijama. Pismo je neposredno, a njegov osobni pristup s osobnim potpisom daje ovom pismu, koje je poprimilo karakter otvorenog pisma, posebnu težinu.

To pismo nije rekapitulacija razdoblja od 80 godina, što bi se moglo očekivati, nego smjelo otvaranje prema budućnosti i pisano je jednostavnim i jasnim stilom. Nije doktrinarno, nego egzistencijalno i prospektivno, dakle, kao što sam naglasila, okrenuto je budućnosti. U njemu možemo prepoznati sve današnje probleme kao da je napisano danas. Pripada među najznačajnije socijalne dokumente Svete Stolice, a mnogi drže i u ono najznačajnije što je Pavao VI. napisao. Zahvaćena je životna problematika svih ljudi, a ne samo kršćana. Društvene su promjene brze i radikalne. Čovjek treba prihvatiti svoju odgovornost za budućnost koja nema nikakav unaprijed poznati model. Pavao VI. upozorava na ugroženu budućnost. Danas kad se procesom globalizacije unificira narode, kad se tzv. slobodnim tržištem nameće primat multinacionalnih kompanija i krupnog kapitala, očito je da je pismo Pavla VI. ostalo glas vapijućeg u pustinji. On kaže da nema jedinstvenog rješenja za sve narode, da treba poštivati njihove kulture i običaje. A kako se danas npr. postupa s Grčkom? Neki mudraci bi im nametali švedski model života. Pa i mi sluganski i nekritički prihvaćamo tuđe uzore. U razgovoru s profesorima i studentima vidjet ćemo da nitko nije zadovoljan bolonjskim načinom školstva, ali on je ipak nametnut.

Pavao VI. vidi veliku opasnost u golemim razlikama između bogatih i siromašnih te predviđa krvave sukobe, ako se taj problem ne počne rješavati. Pogledajmo samo što se danas događa kod nas, pa i u svijetu. Jesu li riječi Pape, koji je putujući po svijetu vidio bijedu ljudi, imale odjeka? Stanje je gore nego što je bilo. Gotovo sve zemlje, pa i naša zemlja, ušla je u zamku zaduživanja iz koje je nemoguće izaći, a silni porezi na grbači običnih ljudi (ne na grbači krupnog kapitala) čine od ljudi robove koji nisu kadri radovati se životu. (O čestim samoubojstvima ne treba govoriti. U jednoj Njemačkoj vlakovi često zakašnjavaju zbog tih suvremenih Ana Karenjina!) Pavao VI. je u Ujedinjenim narodima

zavikao: »Nikada više ratova!« Te njegove riječi odjeknule su svijetom, ali brojni ratovi uslijedili su kao da je Papa rekao: »Ratujte do mile volje!«

Zemlja, koja je bila čuvena po demokraciji, koja je nekoć pružala utočište i spas mnogim ljudima, sije smrt u Afganistanu, Iraku i Siriji, a svi mi šutimo u strahu od tog nečuvenog imperijalizma opravdanog borbom protiv terorizma. Terorizam je odgovor na nepravde, odgovor koji se dakako ne može opravdati, ali zar ćemo ikada izaći iz začaranog kruga tzv. preventivnih ratova, koje je izvrsno demaskirao čuveni filozof Noam Chomski, ako ne prihvatimo dijalog i s onima koji su kadri umirati od vlastitih bombi u bezumnim napadima? Dopustili smo da vlada pravo jačega, a to znači pravo džungle. Ne bi smjelo biti velikih i malih naroda. Svi su narodi veliki u svojem dostojanstvu i svojim ljudskim pravima. Nikada nije bilo većeg natjecanja u naoružavanju velikih naroda, a i mali narodi daju svoj obol u toj besmislenoj utrci. Беспilotne letjelice ubijaju žene i djecu, a američki predsjednik bez imalo srama to opravdava. Svaki četvrti, ako ne već i treći, znanstvenik u svijetu radi na usavršavanju što ubojitijeg oružja. Zaboravljamo što su dva velika čovjeka Bertrand Russel i Albert Einstein još 1955. zajedno izjavili u svojem apelu narodima svijeta: Ili će se čovječanstvo odreći ratova ili ćemo okončati sudbinu ljudske vrste.

Ljudi stvoreni na sliku Boga, stvoritelja ovog prekrasnog planeta, učinili su da se taj planet jedva okreće od oružja. Sjećam se vremena kad se o izvozu oružja tiho govorilo: Zamisli, Švedska izvozi oružje. To se držalo sramotnim i nastojalo se tajiti. Danas se čak i mi time ponosimo. Ako bi se netko pobunio, dobio bi odgovor: Šuti! Hvala Bogu da nešto izvozimo. Nisam zamijetila da se naši kršćani u vezi s time javljaju. Vjerojatno neki i rade u takvim tvornicama smrti jer od nečega treba živjeti.

I kršćani sudjeluju u svjetskoj paranoji. Čak smo ponosni da smo članovi NATO-a. I uz nekoliko tona oružja po jednom stanovniku svijeta (zamislite to vrijedi i za svakoga od nas koji ovdje sada sjedimo!) mirno spavamo.

Pavao VI. prije četrdeset i dvije godine, kao i danas papa Franjo, upozorava na opasnost zatvaranja u sebe. Kao da imamo suženu svijest. Vidimo samo sebe, svoje interese i probleme. Kršćanske bi se organizacije u rješavanju društvenih problema trebale pridružiti institucijama civilnog društva. Često se spominju ljudi dobre volje kao da samo s njima mogu kršćani surađivati. Zanimljivo je da Pavao VI. ni na jednom mjestu ne kaže »ljudi dobre volje« nego samo »ljudi«. Dakle, treba nastojati približiti se svima i naprosto im ponuditi suradnju bez obzira kakav predznak imali. Čak bih rekla da moramo surađivati i s ljudima loše volje.

Pater Šagi bio je protiv podjele kršćana na lijeve i desne. To ne isključuje pravo na izbor vlastite političke opcije. Dakako, nije logično da se kršćani opredjeljuju za ideologije suprotne evanđeoskim porukama. Možemo imati o istim stvarima različita mišljenja, ali važno je da se služimo argumentima. Dijalog nema alternativu, često čujemo danas. Ja bih dodala: naša savjest nema alternativu.

Zadnja zbivanja u Hrvatskoj bude nadu da su se ljudi probudili iz apatije. Mislim na skupljanje potpisa za referendum »U ime obitelji«. Svoj su potpis dali, osim kršćana, zasigurno mnogi ateisti i agnostici. No ta je inicijativa u nekim našim medijima od vrsnih političkih analitičara proglašena buđenjem klerikalne desnice. Stavljati takvu blesavu etiketu na inicijativu koja je poprimila nacionalne razmjere zaista je izvan svake pameti. Meni je neshvatljivo sve veće udaljavanje naše navodno socijaldemokratske vlasti od volje naroda. To je bilo vidljivo i u raspravama o 4. poglavlju kurikuluma o seksualnom odgoju u školama. Vlast i postoji zato da se brine o volji naroda i da taj narod štiti. Dakako da manjinska mišljenja treba uvažavati, ali ne tako da se pljuje po tradicijama i običajima jednog naroda. Nitko izvana ne bi smio diktirati što da se radi u našim konkretnim situacijama. Naša tradicija i običaji predstavljaju našu povijest, našu memoriju, našu kulturu. Zar sam ja konzervativna jer mi je stalo do tih vrijednosti? Itekako pozorno pratim i poštujem razmišljanja i suvremene analize današnjih mladih filozofa i mislilaca, pogotovo onih koji su u Zagrebu tijekom svibnja organizirali Subverzivni festival. Proglašavati njih ljevičarima, a kršćane desničarima zaista je deplasirano. Jedni drugima možemo reći mnogo korisnih stvari, jer mi, koji ne gledamo neke uske vlastite interese nego opće dobro, mi svi smo na istoj strani barikade.

Svima nama je dosta brbljanja o nekakvom rastu, o nekakvoj štednji, o neakvim kamatama, dosta nam je neoliberalnih smicalica koje idu za porobljavanjem ljudi, a u korist krupnog kapitala i multinacionalnih kompanija. Kad sam ovoga jutra čula koliki milijuni idu iz fondova Europske unije nekim uspješnim projektima naših ljudi, upitala sam se: odakle taj novac? Tko ga je zaradio? Je li to novac poreznih obveznika Njemačke, Španjolske, Grčke ili bilo koje Unijine zemlje? Ako je prikupljen od njih, a zasigurno jest, zašto nije iskorišten za rješavanje teških problema tih zemalja? Po njihovim gradovima šetaju prosjaci i beskućnici (kao i kod nas!) i bio bi red da se ti problemi rješavaju novcem tih zemalja, a ne da se taj novac daje nama koji ga nismo zaradili. Zaista nisam financijski stručnjak, ali držim da se ne može samo tako poklanjati tuđim radom stečeni novac. Ili su u pitanju bankarske špekulacije? Moralo bi se ipak znati podrijetlo toga golemog novca? Zašto se ne koristi tamo gdje mu je mjesto?

Žeđ za pravdom, mirom i bratskim životom u srcu je svakog normalnog čovjeka. Čak i u srcu onih koji su prividno ravnodušni, kako je rekao Pavao VI. u svojem Otvorenom pismu. Tom optimističnom konstatacijom, u koju vjerujem, završila bih ovo svoje izlaganje.